

MİLLİ MÜCADELENİN "İLK KURŞUN"UNUN HATAY'DA ATILMASI VE MUSTAFA KEMAL PAŞA

Yrd. Doç. Dr. EROL SEYFELİ *

GİRİŞ

Hatay, dünyanın en eski yerleşim alanlarından biridir. Hatay ve yöresi, binlerce yıllık medeniyet eserlerini sinesinde saklayan, çeşitli uygarlıkların izlerini keskin ve derin çizgileriyle koruyan bir müze gibidir. Nitekim yapılan arkeolojik kazılar bu konuda çok önemli delilleri ortaya çıkarmıştır.

Hatay ilinin merkezi olan Antakya da "Şehirlerin Kraliçesi" olarak tarihe geçmiştir. Özellikle kurulduğu yer, stratejik yönden büyük öneme sahip olup, önemli ana yolların kavşak ve geçit noktasında bulunmaktadır. Bu konumu sebebiyle de tarih boyunca önemli roller oynamış, büyük kral ve kumandanları barındırmıştır.

Hatay bölgesine Türkmen'ler ilk defa Abbasiler (750-1258) zamanında gelmeye başladılar. Bizanslı'lar zamanında Türkmen sayısı oldukça arttı. Çünkü, 1256-1265 yılları arasında Moğol Hükümdarı Hülagu Han'ın emriyle Anadolu'da katliama uğrayan 40 bin çadırdan fazla Türkmen, bir Kıpçak Türkü olan Memlük Hükümdarı Baybars tarafından himaye altına alınmışlardı. Hatay'ın yeniden canlanması, Antakya surlarının tamir edilmesi, camilerle donatılması, liman inşası ve şehrin İslamlaşması Baybars zamanında olmuştur. 1467-1487 yılları arasında bu bölgeyi gezen L. d. Broguiere adlı seyyah, batılların Ermenistan adını verdiği bu bölgeyi TÜRKMENİSTAN diye adlandırmış, buranın merkezi olan Antakya şehrinde Türkmenlerin oturduğunu belirtmiştir.¹

I. Dünya Harbi yılları Osmanlı Devleti'nin son yıllarıdır. 1916 yılı Mart ayında Petersburg'da Sykes-Picot-Sazanof arasında cereyan eden görüşmelerde konu, Osmanlı topraklarının paylaşılmasıydı. Bu paylaşma anlaşmalarına göre; Güney-Güneydoğu Anadolu ve Suriye Fransa'ya, bunun güneyinde kalan ve özellikle Irak'ı yani petrol bölgesini içine alan araziyi İngiltere alacaktı. Oysa ki İngiltere, Araplara (Kral Faysal'a) Suriye krallığını vaad etmişti.²

* Gazi Üniversitesi Kırşehir M. Y. O. Öğretim Üyesi.

1 Yurt Ansiklopedisi, C.5, Anadolu Yay. A.Ş., İst., 1982, ss. 3406 vd.

2 Laurence Evans, Türkiye'nin Paylaşılması, Milliyet Yay., İst, 1972, ss. 51 vd.

I. Dünya Harbi'ne bir emrivaki ve oldu bitti sonucu giren Osmanlı Devleti, İtilaf Devletleri'nin kendi aralarındaki gizli görüşme ve paylaşma planlarından ya hiç habersizdi, ya da yeterince bilgi sahibi değildi. Buna rağmen yedi cephede birden verilen ölüm-kalım savaşlarının sonuçları hiçte beklendiği gibi olmadı. Üstelik, 30 Ekim 1918'de Mondros'ta Osmanlı Heyeti'yle Müttefikler arasında imzalanan ve I. Dünya Harbi'ni sona erdiren mütareke, bir ateşkes değil her tarafı sarılmış, nefes alamıyacak hale getirilmiş bir devlete indirilen son büyük ve acımasız darbe idi.³

BÜYÜK HARBİN SONA ERMESİ VE MUSTAFA KEMAL PAŞA

I. Dünya Harbi'nin sona ermesi aynı zamanda, Osmanlı Devleti'nin tarihi fonksiyonunun yok olmaya başladığı yılların başlangıcıdır. 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'nin imzalandığı günlerde güney ve güneydoğu cephelerindeki ordularımız M. Kemal Paşa'nın kumandasında bulunuyordu. Türk karargahı da Halep demiryolu yakınındaki Katma istasyonundaydı. 1 Kasım 1918'de Katma karargahı üzerinde uçan bir İngiliz uçağı, Mondros Ateşkesi'nin şartlarını M. Kemal Paşa'ya tebliğ etti.⁴ Ancak Paşa, anlaşma şartlarının çok ağır ve aynen uygulanması halinde ülkenin bütünü ile işgalini sağlayacak gizli hükümlerin bulunduğunu beyan ederek subaylarına; "Bundan sonra Harb-i Kebir bitmiştir, Harb-i Sagir başlayacaktır" sözünü söylemiştir.

Bu sözün gerçek ifadesi ise; artık Osmanlı Devleti'nin sona ermesiyle Türk milletinin ülkesini paylaşmak isteyenlere karşı gösterilecekleri mücadele ve direnişin derhal başlaması demektir.

2 Kasım 1918'den itibaren M. Kemal Paşa ve Kuzey Suriye'de bulunan ordularımız Hassa-İslahiye ve Belen-Dörtüol yörelerine doğru çekilmeye başladı.⁵ Türk ordularının boşalttıkları yerleri ve Katma'yı 20 otomobille gelen bir İngiliz birliği Arap ve Ermenilerin sevinç gösterileri ile hemen işgal etti. Bu tarihten itibaren de buralardaki Türklerin kötü talihleri ve bir daha Türkiye'ye katılamayacakları işkence ve esaret günleri de başlıyordu.

Halep'in işgalinden sonra Hatay yöresinde işgale uğrayan ilk yer İskenderun oldu. I. Dünya Harbi sırasında Müttefikler tarafından mayınlanmış olan İskenderun körfezi temizlenmesi için 3 Kasım 1918 günü bir Fransız torpido kumandanı İskenderun kaymakamına başvuruda bulundu. İstanbul Hükümetinin'de Fransızlar'ın İskenderun limanından fay-

3 Mehmet Tekin, Tarihte Hatay ve Hatay Devleti, Antakya Tic. ve San. Od. Yay., 1986, s. 14 vd.; Mehmet Tekin, Kara Hasan Paşa ve Çetesi, Broşür.

4 Türk İstiklal Harbi, C.I., Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı.

5 Türk İstiklal Harbi Güney Cephesi, C.4, ss. 45-118.

dalanmalarında bir sakınca görmemeleri üzerine 4 Kasım 1918 günü, 5 Fransız torpidosu körfezdeki mayınları temizledi. Hemen ardından da bir Fransız deniz birliği İskenderun'a çıktı. Bu çıkış bir anlamda İskenderun'un işgali demekti ve bu işgal hareketi de Mondros Mütarekesi'nin hükümlerine aykırıydı. İşgal olayı İstanbul'a bildirildi. Hükümet ise buna mani olunmasını, mani olunamazsa ateş edilmemesini ancak İngiliz Başkumandanlığı'na bildirilerek protesto edilmesini bildirdi.⁶

İskenderun'un işgali sırasında Adana'da bulunan M. Kemal Paşa, bu tehlikeli gelişmeleri ve doğuracağı kötü sonuçları bir telgrafla İstanbul Hükümeti'ne bildirerek, kendi sorumluluğunda bulunan bu bölgeye yabancılara asker çıkarmalarına izin vermeyeceğini belirtmişti. Fakat İstanbul Hükümeti büyük baskı altında olduğundan Paşa'nın istekleri kabul edilmedi. M. Kemal Paşa da 10 Kasım 1918 günü görevinden ayrılarak İstanbul'a hareket etti. İskenderun'a Fransızlar'dan sonra 9 Kasım 1918 günü İngilizler de 15 kişilik bir müfreze ile çıktılar. Ancak İngilizler İskenderun'da kalmayarak Dörtyol'a geçtiler.

11 Kasım 1918 günü ise İskenderun'daki Fransız torpido kumandanı, İskenderun'da bulunan tüm görevlilerin şehri terketmelerini emretti. Kaymakam ve Liman Reisi'nin Türk Hükümeti'nin emriyle yeniden İskenderun'a dönmeleri üzerine Fransız Kumandanı bunları tutuklatırıp ağır işkencelerle halka teşhir ettirdi.

12 Kasım 1918 günü Fransızlar İskenderun'a asker çıkarttılar. 14 Kasım 1918'de şehir resmen işgal edilmiş oldu.⁷

Zaten bölgenin işgali için 1916 yılında Fransız ve İngiliz temsilcileri Londra'da kesin olarak anlaşmışlardı. Bu anlaşma Petersburg Anlaşmasından daha kesin ve kararlılık ifade ediyordu.

1916 yılında Fransız temsilcisi F. George Picot ile İngiliz Temsilcisi Mark Sykes arasında imzalanan Sykes-Picot anlaşmasına Ermeni lideri Bogas Nubar Paşa, Kilikyada'da Türklere karşı savaşmak üzere "Doğu Lejyonu adı verilen bir birlik kurulması" maddesini koydurtmuştu. Fransa daha şimdiden Doğu Lejyonu'nu, ileride kurmayı düşündüğü "Küçük Ermeni Devleti" ordusunun çekirdeği olarak düşünüyordu.⁸ Ermeniler, Adana ve havalisini "Büyük Kilikya", Hatay yöresini de "Küçük Kilikya" olarak kabul ediyor ve Çukurova'ya temelli yerleşmeyi arzuluyorlardı. Fakat Küçük Kilikya ile Büyük Kilikya arasında ulaşım, ince bir şerit

⁶ Türk İstiklal Harbi, C.I., Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı.

⁷ Ahmet Faik Türkmen, Hatay Manda Tarihi ve Silahlı Mücadele Devresi, C. 4., Cumhuriyet Mat., İst., 1937, ss. 52-76.

⁸ Doğan Avcıoğlu, Millî Kurtuluş Tarihi, C. I., ss. 5-57.

gibi uzanan Dört Yol ve Payas boğazlarından geçtiğinden, bu yolun emniyet altına alınması Ermeniler için çok gerekliydi.⁹ Daha sonra Çukurova'yı ve Güneydoğu'yu işgalde büyük güçlük çekecek olan Fransızlar Ermenilerle işbirliği yaparak Doğu Lejyonu askerlerine Fransız üniforması giydirip bu yörelere sahip oldukları gibi, Ermeniler de Dört Yol ve Payas'da yerleşerek büyük taşkınlıklara başladılar. Bunda en büyük itici güç de 1915 yılında meydana gelen ve Suriye içlerine doğru göç ettirilen Ermeniler, Fransızların himaye ve teşvikleriyle yeniden eski yerlerine dönmeye başladılar. Bunun sonucunda bölgede 12 bin kişilik bir güce ulaşılar. Fransız işgalini fırsat bilen Ermeniler, Türklere karşı baskın ve soygunlara başladılar. Dört Yol ve civarına dönen Ermenilerin giderleri de Osmanlı Maliyesi'ne ödettirilmişti.¹⁰ Bunlar yerli Ermenilerle işbirliği yaparak, Türk ve Müslüman halka karşı bir yoketme savaşı yürütüyorlardı. Bu insanlık dışı uygulamalar sakın bir kasaba olan Dört Yol'da huzur bırakmayarak can, mal, ırz, namus tanımayan saldırılar halkı canından bezdirdi. Ermeniler köylülerin mallarını zorla ellerinden alıyor ve bu malların tehçir sırasında müsadere edilmiş Ermeni malları olduğunu ileri sürüyorlardı. Gece evlerine baskın yapılan zengin Türkler, ertesi gün şikayete gittiklerinde sonuç alamıyor, dertlerini dinletemiyorlardı. Bu yüzden halk birer ikişer Dört Yol'un Özerli köyüne sığınmaya veya dağlara kaçmaya başladı. Ermeniler Özerli köyüne de baskın yaparak halka hakaret ve işkence yaptılar.¹¹ Halk dayanamayıp karşı koydu. Olay dolu günler arttıkça halkın sabır ve tahammülü kalmadı. Köylüler Dört Yol'a inemez hale geldi. Artık zulüm çekilmez boyutlara ulaşmıştı.

Özerli köyünde Hacı Hüseyin Oğullarından Emin Hoca başkanlığında bir heyet, Fransızlar'ın göz yumduğu Ermenilerin zulmünden korunmalarını istemek için Iskenderun'da bulunan İngiliz Valisi'ne başvurular. Bu başvuru üzerine İngiliz valisi Dört Yol'a Hintli ve Müslüman askerlerden kurulu bir birliği gönderdi. Hintli askerler Ermeniler'e iltifat etmedikleri gibi, Türklere de bir ölçü yardımcı oldular. Bu sayede geçici bir sükunet dönemi yaşanmaya başlandı.¹²

11 Aralık 1918 günü Fransızlardan kurulu ve 400 Ermeni ile takviyeli bir Fransız Piyade alayı Dört Yol'u işgal etti. Fransız işgali ile çok daha güçlenen Ermeniler, halkın ve köylülerin sığındıkları Özerli köyüne saldırdılar ve köy halkının mallarını yağma ettiler. Bu saldırılara son verilmesini istemek için Özerli Köyü Muhtarı Şeyhmuszade Mehmet Ağa ile üye Abdülkadir Ağazade Yusuf Ağa, Dört Yol'daki Payas kumandanına

6 Türk İstiklal Harbi, C. I., Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı.

7 Ahmet Faik Türkmen, Hatay Manda Tarihi ve Silahlı Mücadele Devresi, C. 4., Cumhuriyet Mat., İst., 1937, ss. 52-76.

8 Doğan Avcıoğlu, Milli Kurtuluş Tarihi, C. I., ss. 5-57.

9 Ahmet Faik Türkmen, a.g.e., ss. 60-75.

şikayete gittiler. Fakat kumandanın kapısı önünde elleri bağlanıp süngülenerek şehit edildiler.

Aynı günlerde 30 kadar Ermeni, Dört Yol'un batısındaki Haraç Çiftliği'ne baskın düzenlediler. Çiftlikte sadece iki Türk olduğu halde, çiftliğe girmeyi başaramayan baskıncılar 8 ölü bırakarak çekildiler. Bu onlar için şaşırtıcı ve moral büzücü bir olay oldu.¹³

Özerli Dedebeyzade Hakkı Bey, akrabaları ve köyün ileri gelenleri saldırlara karşı tedbir almak için toplanıp görüşmeler yaptılar. Sonuçta varılan karar üzerine 10 kadar köylü silahlanarak dağa çıktı. Bunların; Kürtül'den Baba Mustafa (Kürtül, şimdi Payas'ın bir mahallesidir), Derviş Ağalar'dan Ali, Hocazadeler'den Mehmet ve Ahmet, Kadri Beyoğlu Hacı Mustafa ile adamları olduğu bilinmektedir.¹⁴ Böylece kurulan çeteler Dört Yol ve Payas civarında Fransız ve Ermenilere karşı mücadeleye başladılar. Fransızlar, bu yörelerdeki Osmanlı askeri yönetimine henüz el koymadıklarından, çetelere karşı Osmaniye'den Jandarma Subayı Çerkez Mithat'ı getirdiler ve 150 jandarma ile çetelerin takibine gönderdiler. Çerkez Mithat, Kürtül köyünü işgal ederek çetelerin teslim edilmesini istedi. Köylü bu isteği kabul etmeyince ceza olarak 500 altın ödemek zorunda bırakıldı. Jandarmanın köyden ayrılması üzerine köylüler kalan mallarını sattılar ve silahlanarak dağa çıktılar. Artık Fransızlara ve Ermenilere karşı toplu direniş için herşey hazır demektir.

İŞGALCİ FRANSLAR VE ERMENİLERE KARŞI "İLK TOPLU DİRENİŞ", "İLK KURŞUN"

Dört Yol halkının tümüyle silahlanması ve haksızlığa boyun eğmeyerek karşılık vermeye başlaması bilhassa Ermenilerin öfkelerini iyice artırdığı gibi Karakese köyüne saldırıp intikam almak için hazırlanmalarına sebep oldu. Fransız işgali de Ermenilere güç ve cesaret veriyordu. Nitekim 17 Aralık 1918'de Fransızlar Mersin'e yeniden asker çıkarmış¹⁵, Suriye orduları işgal kumandanı General Hamlin, 18 Aralık 1918'de büyük bir törenle Adana'ya girmişti.¹⁶

19 Aralık 1918 günü, çoğu Ermeni askerlerinden meydana gelen kalabalık bir Fransız müfrezesinin baskın yapmak üzere Karakese'ye doğru hareket ettiğini haber alan köylüler, Özerli olaylarından sonra Dört Yol'a ve Özerli'ye giden yolları taştan barikatlar kurarak kapattılar, bir saldırıya karşı tedbir aldılar ve Fransızlar gelince de onları ateşle karşıladılar. Bu beklenmeyen direniş karşısında Fransızlar şaşkına dön-

düler. Saldırıya devam etmelerine rağmen bir sonuç elde edemediler. Çatışmayı bırakıp çekildiklerinde arkalarında 15 ölü bırakmışlardı.¹⁷

I. Dünya Harbi'nin 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi (Ateşkesi) ile sona ermesinin ardından başlayan Kurtuluş Harbinde, ülkemizi işgale yeltenen galip devletlere karşı "İlk Direniş" ve "İlk Kurşun"un ne zaman, nerede ve kim tarafından atıldığı hususunda son zamanlara kadar (1989); 15 Mayıs 1919'da İzmir'de işgalci Yunan güçlerini ve onların onur kırıcı davranışlarına tahammül edemeyerek ateş edenin, birkaç Yunan askerini öldürenin ve ölenin Selanik'li bir gazeteci olan Hasan Tahsin (Osman Nevres) olduğu ifade edilmiştir.

Ancak "Milli Mücadelede Hatay Silahlı Mücadele 1918-1922" adlı araştırmamız sırasında bunun doğru olmadığını gördük, tespit ettik.

Yine bizim gibi bu konuda araştırma yapan araştırmacı-yazar Mehmet TEKİN ve yine Hatay konusuna eğilen eğitimci-yazar Kadir Aslan Bey'in bulgu, bilgi ve irşatlarının ışığı altında ve Genel Kurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (ATESE) arşivindeki belgelerle tespitlerimiz sonucunda "İlk Kurşun'un Hatay'ın Dört Yol İlçesi, Karakese Köyü yakınındaki Özerli Çayı kenarında Mehmet Kara ve Çete Arkadaşları tarafından 19 Aralık 1918 tarihinde atılmış olduğunu gördük.

Bu gerçeğin tescilli işlemi ise eğitimci-yazar Kemal Arslan'ın Hatay Valiliği nezdinde yaptığı girişimler sonucunda tamamlanmıştır. Hatay Valisi Utku Acun 18 Aralık 1991 tarihinde, Genel Kurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığına, Kadir Aslan'ın iddialarını içeren yazılarını ilgi tutarak görüş istemeleri üzerine, Genel Kurmay Başkanlığı da, tarih uzmanı ve Özlük Hakları Araştırma Elemanı İlhami Berk'e göndererek bu konunun aydınlatılmasını istemiştir.

Uzman İlhami Berk'in hazırladığı üçbuçuk sayfalık rapor 27 Ocak 1992 tarihinde Hatay Valiliği'ne gönderilmiştir.

Bu raporda ilk direniş ve ilk kurşunun Mehmet Kara ve Çete Arkadaşları tarafından atıldığı; Fransız destekli Ermeni işgalcilerine karşı olduğu, bu ilk kurşun ve direnişin Kurtuluş harbimizde işgalci düşmana karşı kazanılan ilk başarı olduğu ve 15 Mayıs 1919'da İzmir'deki "ilk kurşun"dan altı ay kadar önce olduğu gerçeğini ortaya koyulmaktadır.

İlk kurşunu atan çete Mehmet Kara'nın kısa bir süre sonra ölmesiyle bu çete içinde yer alan Kara Hasan Paşa'nın Hatay Milli Mücadelesine aynı hızla devam ettiğini görüyoruz. Zira Ermeniler ilk kurşundan sonra

10 Mustafa Onar, Hacin Dosyası, s. 47.

intikam almak için Özerli Köyüne saldırmaktan vazgeçmemişler ve birkaç Türkü öldürmüşlerdir. Bu olay üzerine çete liderliğini üstlenen Karaçaylı (şimdiki Yeşilköylü) Kara Hasan Paşa Hatay Milli Mücadelesinde kilit adam rolünü üstlenmiş ve yeni Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu ve kurtarıcısı Mustafa Kemal Paşa ile tam bir dayanışmada bulunmuştur. Mustafa Kemal Paşa'nın Hatay'a ve Hatay davasına verdiği önem ve değerın bir uzantısını da ilk kurşunda görev alan Kara Hasan Paşa'nın şahsında Hatay için görüyoruz.

20 Ekim 1921'de imzalanan Ankara İtilafnamesi, Türkiye ile Suriye arasındaki sınırı Payas-Kilis hattından çizmişti. Bu çizgi Dörtöyol ve Hassa'yı Türkiye'de, İskenderun, Antakya, Kırıkhan, Reyhanlı, Yayladağı, Samandağ ve Altınözü ilçelerini Fransız işgali altında bırakıyordu. Ancak Misak-ı Milli ile sınırlarımız içinde kalmış olmak tek güvence ve mücadele kaynağı oluyordu.

Eğer bu bölgede çeteler ve reisleri Kara Hasan Paşa olmasaydı Fransızlar Ankara İtilafnamesi'ne yanaşmayabilir veya en azından şartlar çok farklı olabilirdi.

Kara Hasan Paşa Atatürk'ün sevdiği, takdir ettiği bir çete olmuştur. Zira Kara Hasan Paşa 1922 yılı Ocak ayından sonra dağlardan inmiş, köyüne çekilmiş, emrindeki katır, silah, yemek kazanları, yatak ve benzeri gibi tüm çeteye ait levazımata Dörtöyol'daki askeri birliğe teslim etmiştir.

Okur yazar olmamasına rağmen, namuslu bir kurmay subayı gibi davranması, Atatürk'ün de hoşuna gitmiş ve ona hitap ederken "Paşa" diye seslenmiş ve 1925-1926'da Dörtöyol'da bizzat ziyareti sırasında böyle mütevazı ve hatta yoksulluğa terkedilmişliğini görünce 25 dönüm kadar narnciye bahçesi tahsis ettirmiş, 1931 yılında da bahçesini gezerek kahvesini içmiştir.

Atatürk'ün onu böyle onurlandırmasında; vatan tehlikeye düştüğünde göreve koşan, düşmanın yüreğine korku salan, savunduğu beldeyi düşmana "iğneli beşik" yapan ve görevi bitince de hiçbirşey olmamışçasına sessizce köşesine çekilen ve hiçbir istekte bulunmayan tipik Türk yiğitlerinden biri olarak görmesinin önemli bir rolü olsa gerektir.

Onun anısına şu anda Dörtöyol - Yeşil Belediyesi'nde "Hasan Paşa İlkokulu" bulunmaktadır.

SONUÇ

19 Aralık 1919 tarihindeki bu çatışma; Dört Yol'da Türk halkının işgalci Fransız ve Ermenilere karşı ilk toplu ve bilinçli karşı koymasındır. Milli mücadelenin "İlk Kurşunu"dur. Bu yönde İstiklal Harbinin ilk silahlı direnişi olarak büyük önemi vardır. Ama maalesef okul kitaplarında yer almamaktadır.

Şurasını hemen belirtelim ki "ilk kurşunun" 19 Aralık 1918'de Hatay Dört Yol'da atılması İzmir'deki "ilk kurşunun" önemini azaltmaz. Ancak bir gerçeğin, bir hakkın tespiti ve teslimi de kaçınılmazdır. Günümüzde Hatay'ı Arap toprağı olarak görmek isteyenlere karşı bu bölgenin ne denli bir Türk toprağı, Türk vatanının ayrılmaz bir parçası olduğunu yabancı işgaline karşı ta o günlerde silaha sarılarak göstermiş oldukları gibi güney komşumuz Suriye'nin her gün sabah akşam televizyon açılışlarında gösterdikleri haritada Toroslar'ın güneyine kadar bu toprakları Suriye içerisinde göstermelerine karşı Antakya Belediye Başkanlarının ısrarlı tepkilerde bulunmaları da son derece yerinde ve anlamlıdır. Ayrıca bu uğurda kanlarını akıtan canlarını verenlere de haksızlık yapılmamış, ruhları muazzep olmamış olur diye düşünüyoruz.

1918 yılında Mondros Mütarekesinin imzalanmasının hemen arkasından işgale uğrayan Hatay, düşmana karşı "İlk Direniş" hareketinin başladığı yer olmasına rağmen sınırlarımız dışında kaldı ve anavatanına ancak 1939 yılında kavuşabildi. I. Dünya Harbinden sonra Türk topraklarını işgal eden düşmanlara karşı ilk kurşunun Hatay-Dört Yol ilçesinde atılması, işgalci devletlere karşı Türk'ün bağımsızlık savaşının burada başlamış olduğunu göstermektedir.

Aynı direniş Aralık 1918. Ocak ve Şubat 1919'da İskenderun ve Belen'de de meydana gelmiş, buralarda Ermeni Lejyon askerlerinin Türk'lere karşı yaptıkları taşkınlıklara buralar halkının aynı şekilde karşılık vermeye başlamasıyla karışıklıklar ortaya çıkmıştır. Bu direniş ve mücadeleler İskenderun Kuseyr ve Amik taraflarında da başlayınca tüm Hatay milli mücadelenin içine girmiş oldu.

Dört Yol'da atılan milli mücadelenin ilk kurşunu; I. Dünya Harbi sebebiyle çeşitli cehpelerde bulunan Antakya, İskenderun ve çevresindeki il ve ilçelerin er ve subayların bölgelerine dönmeleri ile daha şuurulu bir hal alacaktır. Hatay'da Fransız ve Ermenilere karşı başlayan mücadele 20 Ekim 1912'de Ankara İtilafnamesi'nin imzalanmasına kadar sürecek ama ne yazık ki, Ankara İtilafnamesi ile Hatay sınırlarımız dışında kalma talihsizliğine uğrayacak, ancak işgal altına girmesine rağmen yönetiminde bazı özel haklar sağlanacaktır.

Hatay Milli Mücadelesi'nde emeği geçenleri, ebediyete intikal edenleri bu vesileyle minnet ve Őukranla anıyor, ruhları Őad olsun diyoruz.